

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۶/۰۳/۱۱

میر عبدالواحد سادات

باز نشر دیجیتالی کتاب

«جنبش‌های مشروطه‌خواهی افغانستان»

این اثر پژوهشی جناب پوهاند سید سعدالدین هاشمی، نخستین تحقیق جامع، درباره تاریخ، اندیشه و جنبش‌های مشروطه‌خواهی افغانستان است.

نشر دیجیتالی این اثر در روزگاری صورت می‌گیرد که کشور ما با بحران حقوقی و مشروعیت مواجه است و مقابله با این بحران‌ها، تنها با استقرار حاکمیت قانون و انفاذ قانون اساسی، ممکن و میسر می‌گردد.

بدینرو بازخوانی جنبش‌های مشروطه و شناخت دقیق اهداف و آرمان‌های آن، صرفاً نوستالژی گذشته‌نی، بل ضرورتی مبرم برای بازاندیشی در بنیان‌های مشروعیت و حرکت به سوی نظم حقوقی مبتنی بر قانون اساسی است که از وظایف تأخیر ناپذیر منوران افغانستان و پاسداران حاکمیت قانون پنداشته می‌شود.

این بازنشر، اقدام سترگ و در خور ستایش فرهنگی است و پاسخ به نیازهای اساسی در جدل تاریخی و جاری: «مشروع» و «مشروطه» در افغانستان محسوب می‌شود.

بخوبی می‌دانیم که پاشنه آشیل افغانستان، فقدان قانون و نهادهای ذیصلاح برای تدوین، تصویب و اجرای آن است. تجربه تاریخی نشان می‌دهد که راه واقعی مهار این گونه بحران‌ها و تحدید استبداد خودکامه و گذر به نظام قانون‌مند، تنها توسل به قانون و نظام قانونی است.

با بازخوانی گنجینه بزرگ و تاریخی مشروطیت متوجه می‌شویم که قانون‌خواهی، سیادت و حاکمیت قانون در تاریخ افغانستان ریشه و سابقه دارد و در واقع میراث بزرگ پدران معنوی ما است که با دین و آیین اسلامی ما و تمام ارزش‌های جهانشمول حقوقی معاصر مطابقت دارد.

چنانچه در اولین سراج الاخبار افغانستان از «... عزم تکمیل قواعد بشری و تحسین قوانین...» صحبت شده است و همچنان در نامه مشروطه خواهان به امیر حبیب الله از ضرورت وضع قوانین و انفاذ اصول مشروطیت تذکار یافته و توقع گردیده بود که «... تا از احکام خودسرانه و خلاف مقررات اسلامی، جلوگیری، و مردم در تحت سلطه قانون و نظام مشروطیت بحیات مرفه‌ترین گردند...»

با کمال تأسف به عوض شنیدن این خواست انسانی، اسلامی، ملی و مدنی، هفت تن از رهبران آن جنبش بشمول رهبر اولین جنبش مشروطه‌خواهی مولانا محمدسرور و اصف قندهاری، با امر شاه اعدام و تعداد دیگر سالیان طولانی محبوس گردیدند.

بانیان و رهبران مشروطیت اول، این خواست تاریخی را با بیداری و معرفت پیوند داده و در قصیده معروف مولانا محمدسرور خان و اصف قندهاری منشی انجمن سراج الاخبار «آزادی واقعی را، آزادی از گرداب نادانی و پسماندگی... و کوشش در راه دانش خوانده است و گفته است:

یکی ای عالم ایمان، نگاهی کن به کیهان بر
روان بیدار دار از نشئه خواب گران‌جانی

در سراج الاخبار افغانیه (سراج الاخبار دوم) تأکید علامه طرزی و دو «شهبال» او عبدالهادی داوی و عبدالرحمن لودین همراه با مولوی عبدالرب فقید و زنده یاد غلام‌محی‌الدین افغان، با تشخیص "دیو جهالت" بمثابة منشاء بدبختی

د پانو شمیره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: د لیکنی د لیکنی یې پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ

و سیه روزی کشور، اکسیر اعظم و چاره ملت را از شر این دیو مخوف را در فراگیری علم و معارف، معرفت و بیداری دانسته اند.

معارف، معارف، معارف، معارف!

و این داوی فقید است که فریاد سر می‌دهد :

«جهالت می‌کند بنیاد غربت خانه ما را ...»

و علاوه می‌کند:

در وطن گر معرفت بسیار میشد بد نبود

چاره این ملت بیمار می شد بد نبود

این شب غفلت که تار و مار می شد بد نبود

چشم پر خوابت اگر بیدار می شد بد نبود

مشروطه خواهی افغانستان بقول گریگوریان در واقع مبارزه برای نوگرایی، استقلال طلبی و همبستگی ملی و رفتن به دولت ملی ملت شدن است و مشروطیت در واقع رفتن به قانون و تنظیم قرارداد اجتماعی در وجود قانون اساسی است.

در تحلیل تاریخ افغانستان، پژوهشگران خارجی و مستشرقین معروف همچون گریگوریان، بار فیلد، پولادا، دوپری و سایرین مشروطه‌خواهی را بخشی از روند «نوگرایی، دولت مرکزی و شکل‌گیری آگاهی ملی» دانسته و جنبش‌های اصلاحی اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم را تلاشی برای پیوند قانون، دولت مقتدر مرکزی، مدرن، قانون‌مند و نخبه محور، با هویت ملی در مسیر دولت - ملت شدن، و نهادینه‌سازی قانون و مشروعیت خوانده اند. مورخ بزرگ میر غلام محمد غبار که خود از مشروطه‌خواهان بود، مشروطیت را «پیشگام آگاهی ملی، عدالت‌طلبی و مبارزه با استبداد» می‌خواند و آن را نخستین تجلی خودآگاهی سیاسی نوین در افغانستان می‌داند؛ حرکتی که می‌خواست قدرت دولتی را از قید اراده فردی رها ساخته و در چارچوب قانون و مسئولیت ملی مهار کند. وی به اهمیت قانون و نظم در جامعه تأکید دارد و معتقد است که قوانین باید رفتار مردم را هدایت و قدرت حاکم را مقید سازند.

چنین تعبیر با ارزش های دینی و متفکران بزرگ اسلامی همانند، فارابی و ابن خلدون که قدرت نامحدود حاکم را زمینه ساز فساد و عامل زوال حکومت دانسته اند، همخوانی کامل دارد.

اندیشه حکومت مشروطه در سنت غربی به یونان و ارسطو باز می‌گردد؛ جایی که «حاکمیت قانون» بر «حاکمیت اشخاص» ترجیح داده می‌شود و قانون تجلی رضایت عمومی، منفعت همگانی و مصلحت مدنی تلقی می‌گردد. در سیر تطور اندیشه سیاسی مدرن، این اصل به شکل نظریه «قرارداد اجتماعی» از جان لاک، توماس هابز تا ژان ژاک روسو مطرح و در قوانین اساسی متعدد بازتاب یافته است.

با آنچه تذکار یافت، در واقع تأکید بر اهمیت و ضرورت نشر دیجیتال کتاب فخیم و حجیم جناب پوهاند هاشمی گرامی است که برای منوران و نسل جوان افغانستان در خور توجه جدی می‌باشد.

جلد نخست کتاب، خواننده را با زمینه‌های تاریخی و تمام ابعاد مشروطیت در اروپا و شرق، از جمله ترکیه، هند و ایران، و نیز جامعه افغانستان آن دوره آشنا می‌سازد و اهمیت تأثیر انقلاب‌ها و تحولات منطقه‌ای، انتشار مطبوعات، نقش علامه سید جمال‌الدین افغانی، تحولات دوره دوم سلطنت امیر شیرعلی‌خان و تأسیس مؤسسات آموزشی را در ایجاد اندیشه های اصلاحی و مشروطه خواهی به خوبی توضیح می‌دهد و سپس این امواج فکری را در بستر جامعه افغانستان تحلیل می‌کند.

این مباحث بر اهمیت:

تأثیر انقلابات جهانی و بیداری شرق

تحولات دوره دوم سلطنت امیر شیرعلی خان

تلاش برای ایجاد دولت مرکزی مقتدر

جایگاه و نقش اندیشه‌های اصلاحی سید جمال‌الدین افغان

نقش مطبوعات پیشگام از جمله حبل‌المتین و صور اسرافیل

تحولات و اصلاحات در راستای مدرنیته

تأسیس مکتب حبیبیه و نقش آن در پرورش نسل از منوران

شکل‌گیری مشروطیت اول و دوم، پیوند آن با نهضت امانی و بانی اولین قانون اساسی و بر مبنای آن نخستین دولت ملی افغانستان، شاه امان‌اله فقید همجانبه و مستند بیان گردیده است. ویژگی برجسته کتاب، اتکای آن به مصاحبه‌ها و گفت‌وگوهای مستقیم با چهره‌های شاخص جنبش مشروطیت است، از جمله: سید قاسم خان لغمانی، عبدالهادی داوی، میر غلام محمد غبار، غلام فاروق اعتمادی، علامه حبیبی و اکادمیسین جاوید است که پژوهشگر ژرفنگر بار عایت اصل امانت‌داری و موازین علمی تاریخ‌نگاری، این اطلاعات را جمع‌آوری و تحلیل کرده است.

این کتاب در بستر فکری افغانستان، بخواننده این پیام را می‌دهد که: جدل تاریخی «مشروع» و «مشروطه» تقابل دین و سیاست نه، بل منازعه‌ای بر سر منبع مشروعیت قدرت بوده و میباید:

مشروعیت از تفسیر اقتدارگرایانه شریعت ناشی می‌شود یا از رضایت عمومی متجلی در قانون اساسی؟ مشروطه‌خواهان با حفظ هویت اسلامی جامعه، بر تحدید قدرت مطلقه و مقیدسازی آن به قانون تأکید داشتند و می‌کوشیدند میان شریعت، عقلانیت سیاسی و قرارداد اجتماعی توافق برقرار کنند.

کتاب «جنبش‌های مشروطه‌خواهی افغانستان» سندی تحلیلی از تلاش تاریخی ملت افغانستان برای گذار از استبداد مطلقه به حاکمیت قانون است. این اثر نشان می‌دهد که مشروطیت، نه عصیان و «شورش» گذرا، بل پروسه هدفمند برای عقلانی‌سازی قدرت، ایجاد دولت ملی بر مبنای قرارداد اجتماعی و تسجیل آن در قانون اساسی بوده است. درین کسوف تاریخ و غلبه قرانت‌های اقتدارگرایانه، بازنشر دیجیتال این اثر چراغی است در حافظه تاریخی ملت و یادآور این تجربه تاریخی که: راه مهار استبداد و عبور از بحران مشروعیت کماکان از مسیر قانون می‌گذرد. این کتاب ارزشمند معرف جایگاه بلند علمی مؤلف جناب پوهاند سید سعدالدین هاشمی استاد سابقه دار دانشکده‌های ادبیات و فلسفه و تاریخ پوهنتون کابل می‌باشد که بیشتر از نیم قرن در نهادهای علمی ملی و بین‌المللی به تدریس و پژوهش اشتغال داشته و با آثار متعدد در حوزه تاریخ و فرهنگ، در شمار مورخان برجسته معاصر کشور قرار دارد، که با دقت آکادمیک، احساس ملی و تعهد اخلاقی به حاکمیت قانون، میراث ارزشمند تاریخی افغانستان را ثبت و تحلیل کرده است.

استاد هاشمی گرامی این شخصیت نیک سیرت، مهربان و متواضع در حال حاضر دوران کهولت و بیماری را در دیار غربت، کشور انگلستان، سپری می‌کند، طول عمر و سلامتی شانرا آرزو می‌برم.

تنظیم و نشر دیجیتال کتاب محصول ابتکار بموقع و زحمات جناب قاسم آسمایی فرهنگی نستوه است که این اثر ارزشمند پژوهشی، تاریخی و فرهنگی را در دسترس علاقه‌مندان، منوران و اهل مطالعه قرار داده است. آسمایی گرامی و «انتشارات راه پرچم» در دیار غربت با کار سترگ مصدر خدمات شایسته به تاریخ و فرهنگ افغانستان گردیده‌اند. در ویبگاه «راه پرچم» و «کتابخانه دیجیتال آسمایی» هزاران جلد کتاب و اسناد ارزشمند تاریخی جمع‌آوری و ده‌ها کتاب، اخبار و جراید تاریخی و گذشته را بازتایپ و نشر نموده‌اند.

برای این حقوقدان سابقه دار، پاسدار حاکمیت قانون، فرهنگی پرکار، که از مبارزان و روشنگران سابقه دار و متعهد افغانستان و بحق «خلف الصدق» راه این بزرگان است، صحت، سعادت و موفقیت‌های مستدام آرزو می‌بریم.

با حرمت